

DET ER DU SOM BESTEMMER

TANKER OG FAKTA OM PERSONVERN OG NETTVETT FOR DEG MELLOM 9 OG 13 ÅR

DITT VALG

Dette heftet handler om deg. Det handler om internett. Det handler om alt det morsomme og fine du kan bruke nett og sosiale medier til – og litt om hva som kan gå galt.

Dette heftet handler om å ha respekt for andre. Det handler om å ha respekt for seg selv. Det handler om hvordan du kan ta vare på deg selv og være trygg når du bruker pc, nettbrett eller mobil.

Noe i dette heftet vet du sikkert fra før. Noe vil være helt nytt. Vi håper arbeidet med heftet vil gi gode diskusjoner om hvordan du kan bruke digitale medier på en god måte. Da blir det enklere å gjøre valg som er gode for deg.

DET ER DU SOM BESTEMMER

INNHOOLD

Kapittel 1	
PERSONVERN	4
Visste du at... ..	6
Oppgaver	8
Kapittel 2	
SOSIAL PÅ NETT	10
Visste du at... ..	12
Oppgaver	14
Kapittel 3	
UØNSKEDE HENDELSER PÅ NETT.....	16
Visste du at... ..	18
Oppgaver	20
Kapittel 4	
KILDEKRITIKK	22
Visste du at... ..	24
Oppgaver	26
REGELVERK	28

Kapittel 1

PERSONVERN

VI HAR ALLE NOE VI IKKE ØNSKER Å DELE MED ANDRE. IKKE FORDI DET ER ULOVLIG ELLER NOE VI MÅ SKJULE, MEN RETT OG SLETT FORDI DET ER PRIVAT. PERSONVERN BETYR AT DU HAR RETT TIL PRIVATLIV. FORELDRENE DINE HAR IKKE RETT TIL Å VITE ALT OM DEG. NÅR DU BLIR FØDT ER DET FORELDRENE DINE SOM BESTEMMER OVER OPPLYSNINGENE OM DEG OG HVORDAN DE KAN BRUKES, MEN ETTERHVERT SOM DU BLIR ELDRE SKAL DINE EGNE MENINGER OM PERSONVERN HØRES.

Personvern betyr altså at du skal kunne bestemme over opplysninger om deg selv. Du skal kunne bestemme hvilke opplysninger om deg du vil dele, og med hvem, i større og større grad ettersom du blir eldre. FNs barnekonvensjon sier at alle barn har rett til privatliv. Jo eldre du er, jo mer skal meningene dine telle.

ARKIV PÅ NETT

Hvis du har lyst til å dele bilder av vennene dine eller skrive noe om dem på internett, må du spørre dem først. Hvis du har et bilde av en venn på mobilen og har lyst til å sende det til andre, må du også spørre først. For selv om du synes bildet er morsomt og helt uskyldig, er det ikke sikkert vennen din er enig. Og dine venner har også rett på et personvern.

Hvis du er med i et idrettslag eller en teatergruppe kan det hende de har lagt ut bilder av deg på nett. Kanskje er du til og med så god at du har blitt intervjuet av avisa, og artikkelen ligger ute på nettet. Mange skoler legger også ut bilder på nett. Og kanskje har du en blogg eller lignende? Det er viktig å være klar over at det som ligger ute om deg på internett kan lastes ned av andre og bli lagret forskjellige steder. Hvis noen søker på navnet ditt i Google eller lignende, kan de ut i fra alle treffene danne seg

et bilde av hvordan du er som person. På en måte kan man si at alle mennesker etter hvert får sitt eget åpne arkiv på nett.

GREIT Å SJEKKE?

Noen barn opplever at voksne sjekker logg eller historikk på pc-en barna bruker for å se hvilke sider de har vært inne på. Noen ber også om å få se på mobilen for å lese meldinger som barna har sendt og mottatt. Mange foreldre sier de gjør det for å beskytte barna mot å oppleve ting som kan være ubehagelig. Andre synes ikke det er riktig å sjekke verken pc-en eller mobilen til barna sine. Hva synes du?

De fleste skoler har regler for bruk av internett, pc og mobil. Mange familier har også slike regler, for eksempel om hvilke nettsider som er fine å bruke eller hvilke spill de får lov til å spille. I enkelte situasjoner kan slike regler gi trygghet. Det er derfor viktig at alle i familien snakker sammen og blir enige om hvilke regler som gjelder, og hvilke nettsteder og apper barna kan bruke. På skolen bør dette diskuteres både i klasserommet og elevrådet. Ved å ha gode regler alle er enige i, vil alle kunne føle seg tryggere samtidig som personvernet tas vare på.

Personvern er rett til privatliv. Si ifra hvis du synes det ikke blir respektert.

VISSTE DU AT...

HER FINNER DU NOEN DEFINISJONER OG LITT UTFYLLENDE INFORMASJON OM PERSONVERN SOM DET KAN VÆRE GREIT Å KJENNE TIL. PÅ NETTSIDEN ER DET FLERE FAKTABOKSER. DER FINNER DU DESSUTEN EN OVERSIKT OVER REGELVERK, ORDLISTE OG HISTORIER FRA VIRKELIGHETEN SOM HANDLER OM PERSONVERN.

PERSONOPPLYSNING

En personopplysning er en opplysning som kan knyttes til en enkelt person. Det betyr at for eksempel navnet ditt, adressen eller telefonnummeret er personopplysninger. Et bilde der du kan kjennes igjen er også en personopplysning.

ET SKIKKELIG JA

Når noen skal dele bilder eller andre opplysninger om deg for eksempel på Facebook, må de spørre om lov først. Dersom du er under 15 år er det foreldrene dine som skal gi tillatelse til det. Snakk derfor med dem om hvor dere synes grensene skal gå for hva som er greit og ikke greit for andre å legge på nett om deg.

Hvis du eller foreldrene dine angrer etterpå, er det bare å si ifra. Da skal de som har lagt ut bildet eller andre opplysninger fjerne det med en gang.

DU HAR RETT TIL Å BLI HØRT

FN har en lov om barns rettigheter (FNs barnekonvensjon) som blant annet sier:

- Barn har rett til å si sin mening i alt som angår det. Barnets meninger skal telle.
- Barn skal ikke utsettes for ulovlig innblanding i sitt privatliv. De skal beskyttes mot ulovlig inngrep i ære og omdømme.

I Norge har vi også en barnelov som sier at barnet har rett til å bestemme mer jo eldre det blir.

Dette betyr at barn skal bli tatt på alvor, og at de foresatte hører på barnets mening, for eksempel når de ønsker å dele informasjon og bilder av barnet med andre. Din mening teller altså, selv om du ikke er voksen.

Men, FN's barnekonvensjon sier også at de foresatte har hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. De foresatte skal altså beskytte deg hvis de mener noe er skadelig for deg. Har de mistanke om at du gjør noe på nettet som er skadelig eller farlig for deg eller andre, kan de derfor sette grenser for hva du får gjøre når du er på nett.

PASS PÅ INFORMASJONEN DIN

Mobiltelefoner, nettbrett og datamaskiner inneholder mye privat informasjon om både deg og vennene dine. Dersom uvedkommende får tak i opplysninger om deg, kan de bruke dem på måter som kan være uheldig for deg. Det er derfor veldig viktig at du passer på opplysningene så godt du kan.

Tips til sikring av mobilen din:

- Ha lås på skjermen (passord, mønster, PIN-kode eller lignende).
- Ha simkort-kode som kreves hver gang telefonen startes på nytt.
- Spør en voksen før du installerer nye applikasjoner. De kan hjelpe deg å sjekke appen.
- Skru alltid på skjermlås før du legger fra deg telefonen.
- Ikke bruk det samme passordet overalt.

BE OM HJELP

Dersom noen har delt noe om deg som du ikke har sagt ja til eller som du misliker, kan du si ifra til den som har gjort det. Hvis personen ikke vil fjerne det, eller du synes det er ubehagelig å ta kontakt selv, bør du snakke med en voksen (foreldrene, lærer, helsesøster eller andre) om det. Du har rett til å få slikt fjernet.

Du bør til og med si ifra til noen dersom det er dine egne foreldre eller skolen din som publiserer bilder av deg på nett og du ikke synes det er greit.

Barn skal bli tatt på alvor. Dine foresatte må høre på din mening, for eksempel når de ønsker å legge ut bilder av deg på nettet. Din mening teller selv om du ikke er voksen.

OPPGAVER

HER ER NOEN OPPGAVER. NOEN AV DEM PASSER DET GODT Å DISKUTERE SAMMEN, MENS ANDRE PASSER DET BEST Å TENKE GJENNOM SELV. NOE AV DETTE KAN NEMLIG FØLES VELDIG PRIVAT. DET ER IKKE NOE KLART SVAR PÅ ALLE DISSE SPØRSMÅLENE, MEN DET ER LIKEVEL VIKTIG AT DU TENKER GJENNOM DETTE OG DANNER DEG EN MENING OM HVEM DU ØNSKER Å VÆRE PÅ NETT.

DISKUTER

Både barn og voksne, privatpersoner og kjendiser har rett til personvern.

- Hvorfor synes dere personvern er viktig?
- Er det noen steder eller situasjoner der vi har større behov for eller rett til å være i fred? Hvilke?
- Har dere ulike grenser for hva dere ser på som privat?
- Søk på navnet til fire kjendiser på internett. Finner dere bilder eller informasjon der som dere synes de ikke burde lagt ut?
- Fikk dere mange treff på hver av dem?
- Tror dere at kjendisene selv har lagt ut eller godkjent all informasjonen og bildene?

Alle mennesker har rett til personvern.

DISKUTER

Gå sammen i grupper og diskuter hva dere synes det er greit og ikke greit å ta bilder og film av (både ulike ting og personer, men også ulike situasjoner).

- Er dere enige om hvor grensene bør gå?
- Lag regler for hva dere kan ta bilder og film av, og i hvilke sammenhenger man skal spørre før man tar bilde.
- Lag også regler for hva det er greit å bruke disse bildene og filmene til.
- Be elevrådet ta ansvar for å lage felles regler for hele skolen.

DISKUTER

Noen foreldre legger ut bilder av barna sine på Facebook, blogger eller på andre nettsteder.

- Er det OK? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Bør barna bli spurt først?
- Er det greit å legge ut bilder av en som er så ung at han eller hun ikke kan bestemme selv?
- Hva kan i tilfelle være problematisk eller dumt?

TENK SELV

Personvern er en rettighet det er viktig å ta vare på.

- Forteller du alt du mener og synes til alle du kjenner, eller er det noen du forteller mer til enn andre?
- Hva forteller du til hvem og hvorfor forteller du kanskje mer til noen enn til andre?
- Tror du at du og de andre i klassen har forskjellige grenser for hva dere deler med andre? Hva er i så fall forskjellene og hvorfor tror du det er slik?
- I hvilke sammenhenger synes du det er ekstra viktig med personvern? Hvilke opplysninger synes du det er viktigst å holde helt for deg selv?

TENK SELV

Det har blitt svært enkelt å dele bilder, både på nett og mellom mobiltelefoner.

- Har noen lagt ut bilder av deg på internett eller vist det fram til noen andre?
- Syntes du i så fall det var greit? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Ble du spurt først?
- Kan du tenke deg tilfeller som gjør at noen ikke ønsker eller ikke bør få delt bilder eller andre opplysninger om seg selv på nett?

Se filmer og les mer om personvern på
www.dubestemmer.no/9-13-ar/personvern.

Kapittel 2

SOSIAL PÅ NETT

DET ER LETT Å VÆRE SOSIAL PÅ NETT. DU KAN CHATTE, SPILLE SPILL OG LESE. DU KAN DELE BILDER OG FILMER MED ANDRE, OG KOMMENTERE OG LIKE INNHOLDET TIL VENNENE DINE. NÅR DU HAR EN PROFIL PÅ ET NETTSTED ER DET DU SOM ER ANSVARLIG FOR DET DU DELER DER. ANSVAR BÅDE FOR HVA DU KAN OG IKKE KAN LEGGE UT AV INFORMASJON OM ANDRE, MEN OGSÅ ANSVAR FOR HVA DU BØR OG IKKE BØR PUBLISERE.

Hvis du har lyst til å dele bilder av vennene dine på nett, må du spørre om lov først. Hvis du har et bilde av en annen på mobilen og har lyst til å videresende det til andre, må du også spørre først. For selv om du synes bildet er morsomt, er det ikke sikkert kameraten din er enig. Det som føles greit for deg, trenger ikke være greit for andre. Det gjelder også informasjon om andre. Du kan ikke skrive hva du vil om andre, selv om du for eksempel har en blogg.

IKKE ALT BØR DELES

Når du lager en bruker på et nettsamfunn, er det lurt å sjekke om de har en aldersgrense og hvilke innstillinger du kan sette på din profil. Vil du at foreldrene dine, naboen og vennene dine skal se alt du legger ut?

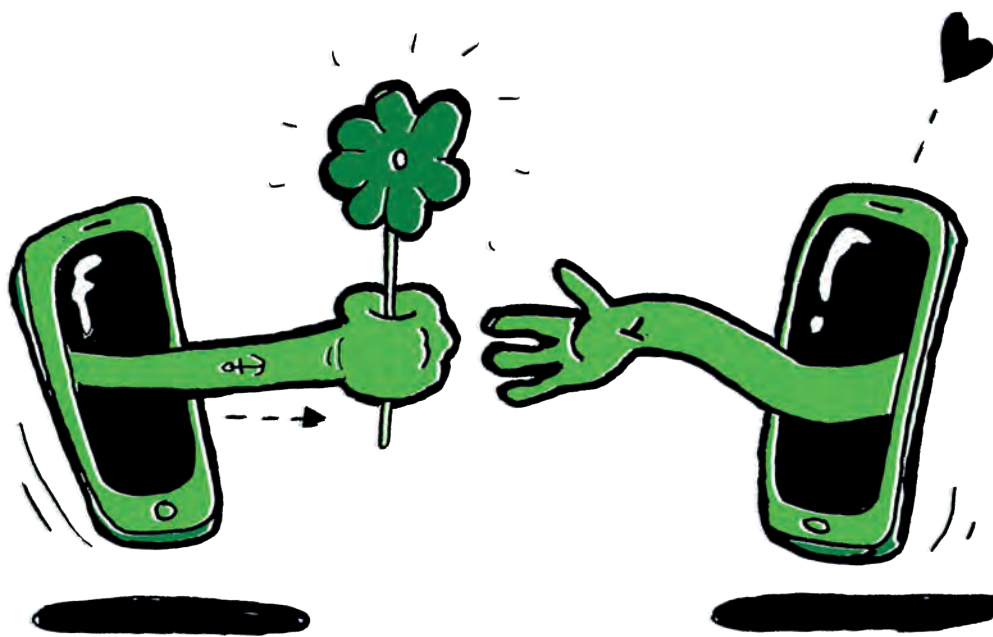
Om du vil ha en åpen eller lukket profil, og hvem som skal få tilgang til innholdet ditt, bestemmer du selv. Dette kan det også være lurt å spørre en voksen om å få hjelp til så du kan føle deg trygg på å ha gjort det riktig.

På sosiale nettsteder logger du deg inn med et brukernavn og passord. Noen nettsamfunn har opplevd at brukerne deler passordet med venner. Da kan det fort oppstå ubehagelige situasjoner – for eksempel at noen andre logger seg inn på din profil og skriver eller gjør ting du ikke ville gjort selv. Husk at når noen vet passordet ditt, kan de se alt du har på profilen din.

HVEM SNAKKER DU MED - EGENTLIG

Har du et kallenavn eller et pseudonym på nett? Da kjenner sikkert vennene dine kallenavnet ditt, men andre vet ikke hvem som skjuler seg bak det - verken navnet ditt, hvor gammel du er eller om du er jente eller gutt. På noen nettsteder, som for eksempel Facebook, er det vanlig å bruke fullt navn og kanskje også dele annen personlig informasjon. Andre steder er det vanlig å være anonym, eller bruke et kallenavn.

På nett kan du treffe mange spennende mennesker. De aller fleste er hyggelige og greie. Men noen mennesker er ikke alltid ærlige om hvem de er eller hva de vil. Heldig-

vis er det få som opplever skremmende ting, men det er viktig å være klar over at ikke alle er den de sier de er. Noen lyger om hvem de er.

Når du er anonym er det dessuten kanskje lettere å skrive ting du ikke ville sagt ansikt til ansikt enn hvis du hadde kommentert med ditt ekte navn?

**Du har ansvar
for det du deler på
nett - bruk det!**

YTRINGSFRIHET

Ytringsfrihet er en viktig menneskerettighet. Den gir deg rett til å fortelle om dine egne meninger, kommentere det andre skriver og å produsere ditt eget innhold med bilder, tekst eller film. Mange har hobbyer eller temaer de er engasjerte i, og på nett finnes det ulike steder der du kan møte andre med samme interesser. Diskusjonene går og du svarer kanskje de andre med en gang.

Men, du ser ikke de andres reaksjoner, og med korte innlegg kan det være vanskelig å få frem akkurat det du mener. Ofte kan viktige temaer slik som innvandring, klima, likestilling og religion føre til krangling og misforståelser. Derfor kan det være lurt å tenke over hvordan det du skriver oppfattes av andre.

VISSTE DU AT ...

HER FINNER DU NOEN DEFINISJONER OG LITT UTFYLLENDE INFORMASJON OM DET Å VÆRE SOSIAL PÅ NETT SOM DET KAN VÆRE GREIT Å KJENNE TIL. PÅ NETTSIDEN ER DET FLERE FAKTABOKSER. DER FINNER DU DESSUTEN EN OVERSIKT OVER REGELVERK, ORDLISTE OG HISTORIER FRA VIRKELIGHETEN SOM HANDLER OM BRUK AV SOSIALE MEDIER.

REGLER FOR BILDEBRUK

Vi skiller mellom to typer bilder: de som har personer som hovedtema, og de som har aktiviteter som tema.

Dersom det er personer som er hovedtema på bildet, skal du alltid spørre om lov før bildene deles, videresendes eller legges på nett. Dette gjelder også gruppebilder, slik som for eksempel klassebilder. Hvis personene på bildet er under 15 år, må du også spørre foreldrene om lov.

Dersom det er selve situasjonen eller aktiviteten som er i fokus, og personene på bildet er mindre viktig, kan bildene deles uten å spørre om lov hvis de ikke er ubehagelig for dem det er bilde av. Eksempler på dette kan være avstandsbilder av et 17.mai-tog eller en konsert.

Husk derfor:

Hver gang du vil dele bilder av en eller flere bestemte personer, må du først spørre om lov, og få et skikkelig JA, for å være sikker på å ikke gjøre noe galt. Dersom den som har sagt ja ombestemmer seg, må du hjelpe til med å fjerne bildet.

HVEM SKAL FÅ SE HVA?

Hvis du er medlem i et nettsamfunn er det viktig at du går grundig gjennom innstillingene der, slik at du får kontroll over hva andre kan se. Snakk med en voksen før du blir medlem slik at du kan få hjelp til å sette innstillingene på en god måte. Her er noen tips til hva dere bør se på:

- Hvem kan se informasjonen din?
- Har du åpen eller lukket profil?
- Har du laget vennelister eller grupper slik at du har bedre kontroll med hvem som ser hva?
- Vet du hva vennene dine kan dele om deg? Kan de for eksempel merke/tagge deg i bilder?
- Har søkemotorer slik som Google tilgang til profilen din?
- Har ulike apper tilgang til informasjon om deg eller dine venner?

Hver gang du skal dele bilder av en eller flere personer, må du spørre om lov.

PASSORDVETT

1. Et passord skal være lett å huske for deg og vanskelig å gjette for andre.
2. Benytt ulike passord på ulike tjenester.
3. Passordet bør være så langt som mulig.
4. Bytt passord med jevne mellomrom eller hvis du tror noen har fått tak i det.
5. Ikke del passord med andre.
6. Det er bedre å gjemme en lapp med oversikt over alle passordene dine et lurt sted, enn å ha samme passord overalt.

TIPS TIL BEDRE NETTVETT

Nettvett kan oppsummeres i tre korte og konkrete råd. Følger du disse kommer du langt:

1. Tenk over hva du deler om deg selv. Tenk ekstra godt over hva du deler av informasjon om andre, og spør alltid først.
2. Vær bevisst på at det du gjør på nett, kan være synlig for alle andre. Sjekk personverninnstillingene, og velg hvor synlig du vil være.
3. Vit hva som finnes om deg på nett. Gjør et søk og få best mulig kontroll over hvilke opplysninger om deg som andre kan se.

YTRINGSFRIHET

I Norge har vi ytringsfrihet. Det er en menneskerettighet, og betyr at vi har rett til å si våre meninger om ulike tema, uansett hva slags kanal vi benytter. Dersom vi for eksempel er uenige med politikerne og deres avgjørelser, har vi derfor lov til å si det og diskutere det med andre.

Det vi sier bør likevel være saklig. Det betyr å holde seg til saken, og diskutere på en real måte. Ytringsfrihet betyr ikke at vi har rett til å si ting som er krenkende, diskriminerende eller sjikanerende om andre.

**Tenk deg godt om
før du publiserer
noe om deg selv.**

OPPGAVER

HER ER NOEN OPPGAVER. NOEN AV DEM PASSER DET GODT Å DISKUTERE SAMMEN, MENS ANDRE PASSER DET BEST Å TENKE GJENNOM SELV. NOE AV DETTE KAN NEMLIG FØLES VELDIG PRIVAT. DET ER IKKE NOE KLART SVAR PÅ ALLE DISSE SPØRSMÅLENE, MEN DET ER LIKEVEL VIKTIG AT DU TENKER GJENNOM DETTE OG DANNER DEG EN MENING OM HVEM DU ØNSKER Å VÆRE PÅ NETT.

DISKUTER

I mange sammenhenger på nett kan man bruke kallenavn i stedet for sitt fulle navn.

- Hvor mange i klassen har profiler hvor de bruker eget navn, og hvor mange har profiler med et kallenavn?
- Tror dere man oppfører seg annerledes når man har et kallenavn enn når man skriver meningene sine med fullt navn? Hvorfor/hvorfor ikke?
- I hvilke situasjoner kan det være best med kallenavn og når er det best med fullt navn?

DISKUTER

Hvis noen tar bilder av elevene på skolen, fritidsordningen eller på ulike fritidsaktiviteter, skal de ha tillatelse fra de foresatte først. De skal også fortelle hva bildene brukes til slik at de foresatte vet hva de sier ja til.

- Tas det bilder av elevene på deres skole? Hvordan brukes bildene i så fall (på skolens nettside, i katalog, på Facebook, Instagram, Twitter eller annet)?
- Sjekk om skolen har fått skriftlig tillatelse fra de foresatte til dette.
- Bruker de voksne å spørre de unge om de synes det er greit før de tar bildene?
- Finn ut hvordan reglene for dette er, og informer skoleledelsen eller elevrådet dersom dere mener skolen ikke følger reglene. Diskuter gjerne også hvordan dere synes reglene burde være rundt dette.

TENK SELV

Du har ansvar for det du sender videre med mobilen eller deler på nett.

- Har du angret på noe du har videresendt eller lagt ut på nettet om deg selv eller andre?
- Hvorfor angret du i så fall?
- Har du noen gang opplevd at andre har videresendt eller delt noe om deg som du ikke likte? Hva gjorde du da?

TENK SELV

På nett kan du skrive ting med fullt navn eller du kan ha et kallenavn. Det kan også de du møter på nett.

- Har du noen gang snakket på nett med noen som du ikke kjenner?
- Syns du det er greit å sende bilder og annen personlig informasjon til ukjente du møter på nettet?
- Hva kan problemene være?

TENK SELV

Ytringsfrihet er en viktig rettighet.

- Hva betyr det?
- Hvorfor er det viktig?
- Hvordan tror du det ville være å leve i et land uten ytringsfrihet?

Se filmer og les mer om å være sosial på nett på www.dubestemmer.no/9-13-ar/sosial-pa-nett

Kapittel 3

UØNSKEDE HENDELSER PÅ NETT

MOBILER, NETT OG APPER GJØR DET LETT FOR OSS Å HOLDE KONTAKTEN MED VENNER OG FAMILIE. MORSOMME OG RARE SITUASJONER KAN DELES, SPØRSMÅL KAN FÅ SVAR AV KJENTE ELLER UKJENTE, ANONYMT ELLER IKKE. MEN HVA HVIS BILDENE DU SENDTE TIL KOMPISEN DIN DUKKER OPP PÅ MOBILEN TIL NOEN ANDRE? HVORDAN REAGERER DU NÅR NOEN BRUKER INFORMASJON OM DEG PÅ EN MÅTE DU IKKE HADDE TENKT ELLER HAR BLITT SPURT OM? HVA GJØR DU NÅR BILDET AV VENNINGEN DI FÅR MASSE KOMMENTARER OM HVOR STYGG HUN ER?

Det er ikke alltid lett å vite hva som vil oppleves som ubehagelig for andre. Vanligvis når vi snakker om mobbing, betyr det at en person har blitt plaget av andre ofte og over lengre tid. Med digital mobbing kan dette være annerledes. Et bilde du la ut av deg selv for moro skyld før du la deg, kan plutselig ha fått mange slemme kommentarer når du står opp morgenen etter. Den meldingen du sendte om kameraten din for å være morsom, den ble ikke så morsom likevel, når hele skolen plutselig hadde sett den.

Siden både bilder, filmer, meldinger og innlegg kan spres i stor fart, og plutselig også kan dukke opp i andre og kanskje uønskede sammenhenger, er det viktig å ha kunnskap om reglene, og å ta gode og gjennomtenkte valg før du gjør noe du kanskje vil angre på senere.

VÆR OBS

Det kan føles enklere å skrive ting enn å si det direkte til dem det gjelder. Når du skriver eller snakker til noen du ikke kan se ansiktet til, er det ikke alltid så lett å vite hvordan andre reagerer på det du skriver eller sier. Derfor kan det være lett å misforstå hverandre, og gjøre ting den andre egentlig ikke synes er greit. Før du skriver noe på nett er det derfor lurt å tenke gjennom om du ville sagt det samme ansikt til ansikt.

En annen ting som kan være vanskelig på nett, er at du ikke alltid vet hvem som skriver eller legger ut ting. Det er litt ulikt fra nettsted til nettsted om du bruker et kallenavn eller ditt ekte navn. Hvis du snakker eller chatter med noen du bare kjenner kallenavnet til, bør du være ekstra nøye med hva du deler av informasjon om deg selv.

RESPEKTER ANDRE

Vi må respektere andres meninger og følelser, enten vi er sammen i skolegården, sender meldinger på telefonen eller chatter på nett. De samme reglene gjelder overalt. Det er for eksempel ikke lov å skrive noe om andre som ikke er sant. Det er heller ikke lov å true noen. Du har selv ansvar for det du deler og legger ut på nett, både bilder og tekst.

Men kan det kalles mobbing dersom du *ikke* gjør noe? Det finnes faktisk måter å plage andre på som fort kan ses på som skjult mobbing. Det du ikke sier eller ikke «liker», kan også oppleves som ubehagelig. Hvis noen for eksempel legger ut et bilde av seg selv og ingen trykker at de liker det, kan det oppleves sårende. Det samme gjelder hvis du ikke blir invitert til ulike arrangement eller at det andre får tilgang til, ikke deles med deg.

ALLE HAR ET ANSVAR

Uttestenging i sosiale medier (slik som Facebook) kan føles like ille som direkte mobbing ansikt til ansikt. Men det er ikke bare de som gjør noe aktivt som defineres som mobbere. Ved å se at dette foregår uten å si i fra eller hjelpe offeret, er du en passiv deltager. Da har du også et ansvar.

Mobbing eller andre uønskede og ubehagelige hendelser på nett og mobil kan være vanskelig for voksne å oppdage. Hvis du ser at noen blir mobbet eller bevisst blir holdt utenfor, bør du snakke om det med en voksen. Det er viktig å ta ansvar og ikke bare stille se på at andre behandles dårlig.

Husk også at du aldri skal la deg presse til å gjøre noe du egentlig synes føles ubehagelig eller feil. Dersom du opplever noe slikt bør du snakke med en voksen du stoler på slik at du kan få hjelp til å ordne opp. Du skal aldri tenke at du må rydde opp i problemene på egenhånd, eller at det var din feil at problemene startet. Da kan alt fort bli verre. Be om hjelp med en gang!

**Du har ansvar for
den du er og det du
gjør - også på nett.**

VISSTE DU AT ...

HER FINNER DU NOEN DEFINISJONER OG LITT UTFYLLENDE INFORMASJON OM UØNSKEDE HENDELSER PÅ NETT SOM DET KAN VÆRE GREIT Å KJENNE TIL. PÅ NETTSIDEN ER DET FLERE FAKTABOKSER. DER FINNER DU DESSUTEN EN OVERSIKT OVER REGELVERK, ORDLISTE OG HISTORIER FRA VIRKELIGHETEN SOM HANDLER OM DETTE.

SNAKK MED NOEN

Dersom du har opplevd noe ubehagelig – enten det er på mobil, på nett eller i skolegården – er det viktig at du tar kontakt med noen som kan hjelpe deg. Det kan være foreldre, lærere, rektor, helsesøster eller en annen voksen du har tillit til. Selv om du synes det er ubehagelig, er det bedre å snakke med noen enn å vente til ting kanskje blir enda verre!

Hvis du ikke har noen voksen du har lyst til å snakke med om dette, kan du for eksempel kontakte Røde Kors sin hjelpetjeneste, Kors på halsen. Du kan ringe, sende dem en melding eller chatte. Alle tjenestene er gratis, og du er helt anonym.

Les mer på www.korspaahalsen.no

Alle barn og unge kan ta dessuten ta kontakt med Barneombudet. De kan svare på spørsmål om barn og unge sine rettigheter, og de kan gi råd og tips om alt fra skole, familie, barnevern og helse til asylbarns rettigheter og andre tema. På nettsidene sine, www.barneombudet.no, har de en svært god oversikt over hvem som kan hjelpe både når noe alvorlig har skjedd eller du bare trenger noen å snakke med.

DIGITAL MOBBING

Når mobbing blir gjort med hjelp av digitale verktøy slik som via nett eller mobil, kaller vi det digital mobbing. Slik mobbing kan skje ved bruk av film, bilde eller tekst. Det kan også handle om å ikke få være med i grupper på nett eller at ingen liker bildene man legger ut. Digital mobbing er altså ikke ansikt til ansikt, men kan skje både ved at noen erter, truer, baksnakker eller utestenger på nett eller mobil.

Det er digital mobbing når en person bruker digitale verktøy for å gjøre en annen person vondt og den som blir utsatt opplever at det er vanskelig å forsvare seg. Ved digital mobbing kan det være vanskelig å forsvare seg enten fordi man blir mobbet anonymt, og dermed ikke vet hvem står bak eller fordi bilder eller tekst spres til veldig mange og det dermed blir mange mot en.

(Kilde: Læringsmiljøsentret)

Hos Kors på halsen kan du prate med eller skrive til voksne. De hører på det du har å si og hjelper deg om du vil. Det er helt anonymt og helt gratis.

DIGITALE KRENKELSER

Digitale krenkelser er negative handlinger som ikke gjentar seg på samme måte som ved digital mobbing. Det kan være negative hendelser som ikke blir spredt til mange, eller tekst og film som er ment for å såre, men som blir slettet med en gang de er sett. Dermed er det noe som ikke foregår over tid, og den som blir utsatt opplever det kanskje kun en enkelt gang.

Opplevelsen kan likevel være minst like ubehagelig som ved digital mobbing, og det er viktig å si ifra dersom du ser eller selv opplever noe digitalt som ikke er akseptabelt.

(Kilde: Læringsmiljøsentret)

Du velger hvem du vil være. Gå foran som et godt forbilde. Vis respekt!

HVORDAN STOPPE UØNSKEDE HENDELSER?

- 1.** Ikke svar på meldinger som er ment for å såre deg eller gjøre deg opprørt. Det vil sannsynligvis oppmuntre til mer trakassering.
- 2.** Behold meldingen. Du trenger ikke å lese den, men behold den som bevis. Er det et bilde eller en nettside – ta et skjermbilde.
- 3.** Fortell om det som har skjedd til noen du stoler på. Snakk med foresatte, venner, en lærer, ungdomsarbeider eller en hjelpetelefon.
- 4.** Blokkér avsenderen. Du trenger ikke å finne deg i at noen trakasserer deg – blokkér uønskede avsendere!
- 5.** Rapportér problemer til dem som kan gjøre noe med det. Du kan ta kontrollen ved å ikke finne deg i støtende innhold.
- 6.** Respekter deg selv og respekter andre.

(Kilde: Medietilsynet)

OPPGAVER

HER ER NOEN OPPGAVER. NOEN AV DEM PASSER DET GODT Å DISKUTERE SAMMEN, MENS ANDRE PASSER DET BEST Å TENKE GJENNOM SELV. NOE AV DETTE KAN NEMLIG FØLES VELDIG PRIVAT. DET ER IKKE NOE KLART SVAR PÅ ALLE DISSE SPØRSMÅLENE, MEN DET ER LIKEVEL VIKTIG AT DU TENKER GJENNOM DETTE OG DANNER DEG EN MENING OM HVEM DU ØNSKER Å VÆRE PÅ NETT.

DISKUTER

Noen opplever å bli mobbet av andre elever på skolen. Det kan være mobbing på nettet, på mobilen eller ansikt til ansikt.

- Hvordan kan hver enkelt av dere i klassen hjelpe til for å unngå mobbing på deres skole?
- Bør man tåle mer på nett eller mobil enn ellers i livet?
- Og er det noen grunn til at man skal kunne oppføre seg annerledes i sosiale medier enn ellers? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Har dere sett eksempler på skjult mobbing? Hvilke?
- Lag forslag til regler for hvordan dere ønsker at man skal oppføre seg mot hverandre, også når man er på internett eller bruker mobilen. Kom også med forslag til hvordan dere kan motvirke uønskede hendelser på nett.
- Be elevrådet om å ta dette opp så alle på skolen kan ha en felles holdning og felles regler.

DISKUTER

I Norge har vi ytringsfrihet (les under temaet Sosial på nett).

- Har du lov til å si og skrive akkurat hva du vil om andre siden vi har ytringsfrihet?
- Hva er forskjellen på ytringsfrihet og det å skrive negative eller diskriminerende ting om andre? Hvor går egentlig grensene?

TENK SELV

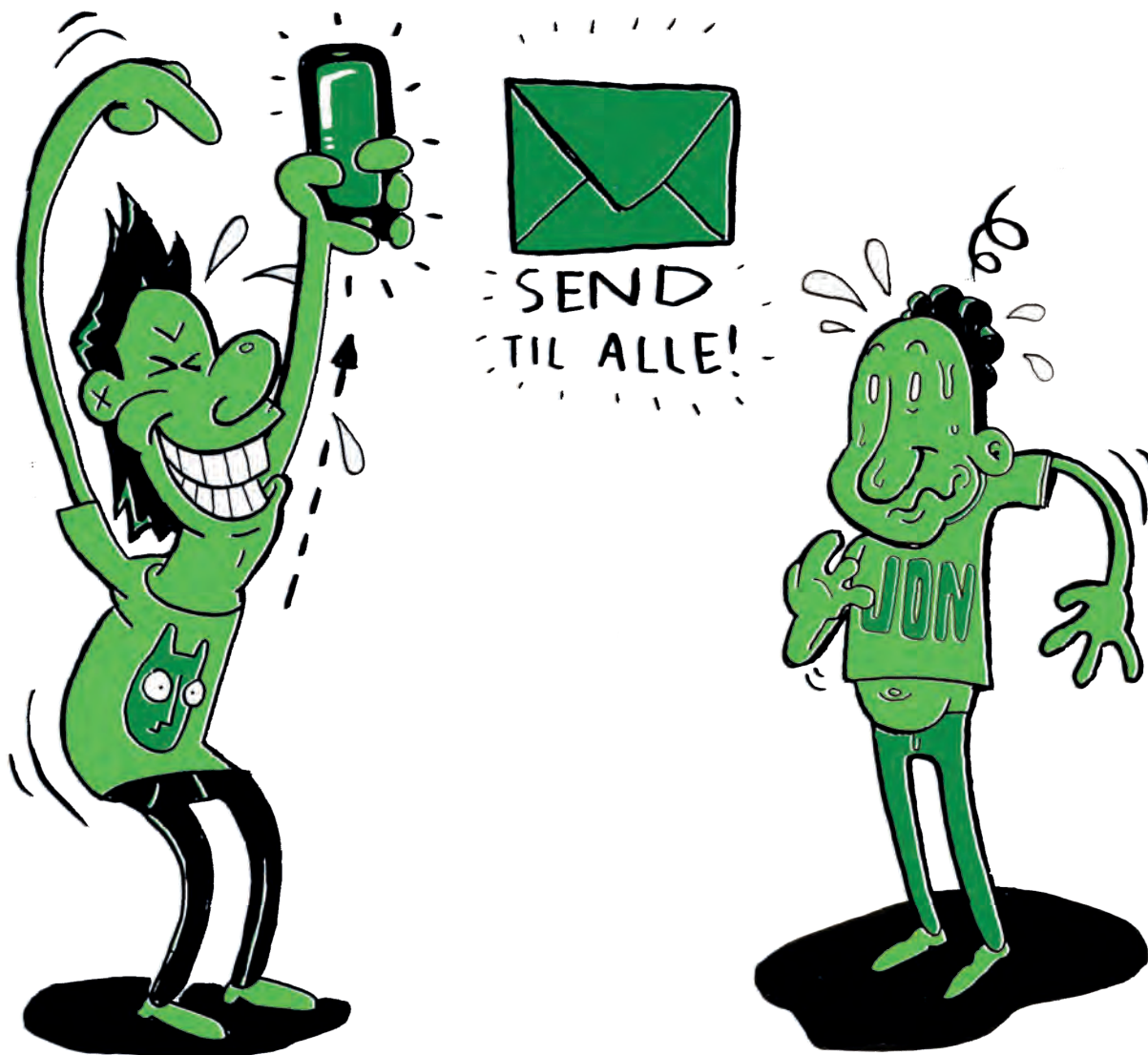
Noen påstår at digitale verktøy har gjort det enklere å ødelegge for, plage eller mobbe andre.

- Hva mener du?
- Blir du litt tøffere når du skriver på tastaturet enn når du snakker direkte med andre personer? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Er det forskjell på mobbing og annen plaging?
- Har du eller noen du kjenner blitt mobbet på nett eller mobilen, eller opplevd ubehagelige ting? Hva skjedde? Fortalte du det til en voksen?

TENK SELV

Mange opplever å få stygge kommentarer eller ubehagelige opplevelser på nett.

- Hvis du opplever noe ubehagelig - hva gjør du? Holder du det for deg selv, eller snakker du med noen om det?
- Finnes det former for mobbing som ikke er så lette for de voksne å oppdage? Hvilke?
- Hvordan ville du opplevd det om du oppdaget bilder på Facebook, fra en bursdag der hele klassen bortsett fra deg var invitert?
- Hvordan kan du motvirke slike episoder? Hvilket ansvar har du?

DISKUTER

Mange av de populære bloggerne opplever å få stygge kommentarer på bloggen sin. Det kan virke som noen mener at hvis du legger ut ting om deg selv på nettet, må du tåle å få stygge tilbakemeldinger.

- Hva tenker dere om det?
- Er det greit å skrive noe negativt om andre dersom de ikke kjenner dere? Eller dersom de la ut noe dere er uenige i? Hvor går grensen?

Se filmer og les mer om uønskede hendelser på www.dubestemmer.no/9-13-ar/uonskede-hendelser

Kapittel 4

KILDEKRITIKK

NÅR DU SER NYHETER PÅ TV ELLER LESER NOE I AVISEN, REGNER DU SIKKERT MED AT DET SOM SIES ELLER SKRIVES ER SANT. HVIS DU ER PÅ INTERNETT REGNER DU KANSKJE OGSÅ MED AT DU KAN STOLE PÅ DEN INFORMASJONEN SOM LIGGER DER. MEN SÅNN ER DET IKKE ALLTID.

Alle aviser og TV-kanaler har ansvar for at det de trykker og sender er riktig, og det er ofte en redaktør som er ansvarlig for dette. Hvis de bevisst forteller noe de vet er feil, kan de bli straffet. På internett er det annerledes fordi alle kan dele informasjon og meninger om alt mellom himmel og jord. På mange blogger og diskusjonssider spres det påstander som kan være helt feil, men uten at de som skriver det forstår at det er galt siden de ikke har sjekket om det de skriver stemmer. Selv om de som skriver er berømte eller nettstedet ser veldig seriøst ut, betyr ikke det nødvendigvis at innholdet er sant.

PÅLITELIGE KILDER

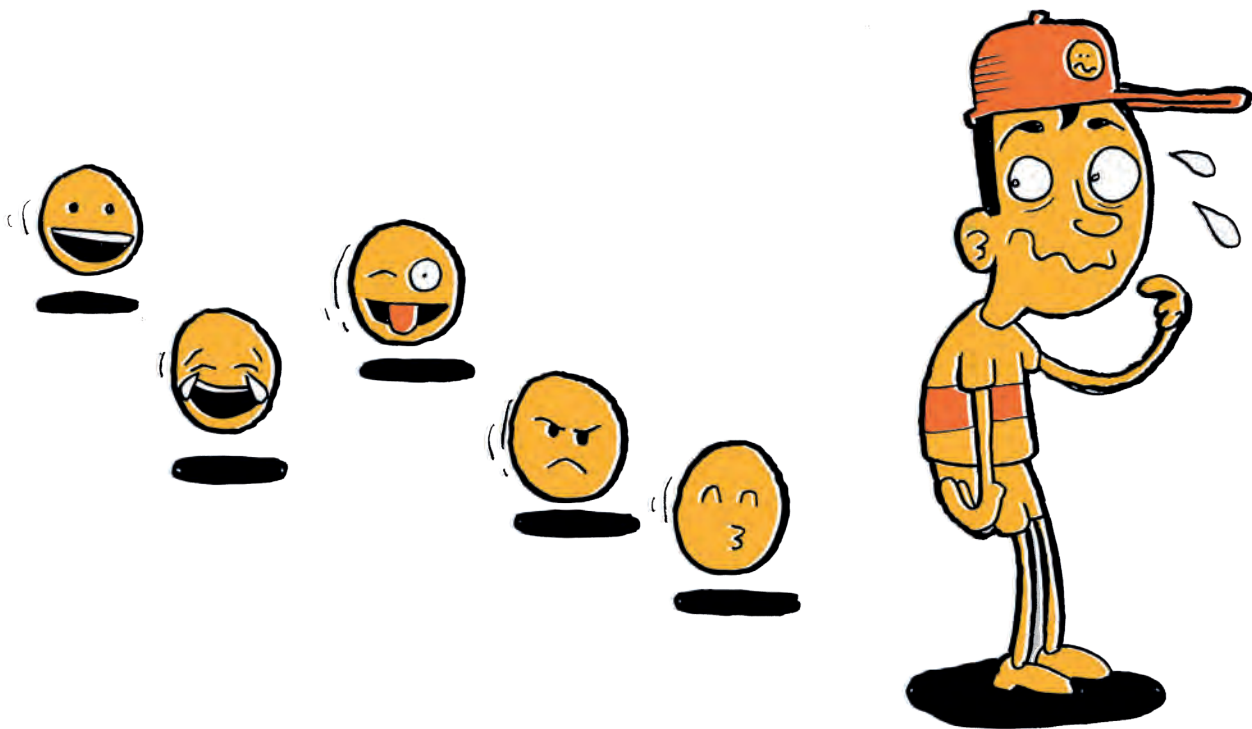
Du har kanskje søkt på nett for å finne hjelp til skolearbeidet. Kanskje fikk du opp hundrevis eller tusenvis av treff på søkeordet du brukte. Da er det ikke lett å vite hvilke sider du skal gå inn på for å finne riktig informasjon. Noen spørsmål du bør tenke gjennom er derfor: Når ble informasjonen lagt ut? Kan det være gamle

opplysninger som ikke lenger er riktige? Hvem er det som har lagt ut informasjonen?

På nettstedet Wikipedia kan for eksempel alle som vil legge inn faktakunnskap. Wikipedia er et slags nettleksikon der du kan finne informasjon om alle mulige tema. Men, siden alle kan legge informasjon der, vet du ikke hvorfor de har gjort det eller om det som står der egentlig er helt riktig. Du bør derfor sjekke lenkene som er der for å være litt mer sikker på at det du leser er riktig. Vær kritisk til det du leser.

HVEM EIER INFORMASJONEN?

Internett er supert for å finne og dele bilder, musikk og informasjon. Men det er ikke alt du kan bruke fritt. Det er ikke lov å laste ned eller bruke musikk, bilder eller film uten at det er godkjent av den som har laget det. Når du bruker en tekst eller et bilde du finner på nettet må du opplyse om hvor det er hentet fra.

LURE KNEP

Reklamen er rundt oss på alle kanter og finnes i mange former. Ofte er den klar og tydelig, som for eksempel et stort banner på en nettside. Da er det som regel lett å se at det er en reklame. Men noen ganger kan reklamen se ut som vanlig informasjon. Da må du se nøye etter for å forstå at det egentlig er reklame. Andre ganger er reklamen utformet som en gøyall nettside eller spill. Da tenker du kanskje ikke over at spillet egentlig er ment som reklame.

Gratis programmer der du får spille, tegne eller gjøre noe annet morsomt, kan av og til inneholde spionprogrammer eller virus som skader pc-en eller mobilen din. Kanskje blir den treg, eller kanskje får andre tilgang til passordene dine. Slike programmer kan det være vanskelig å oppdage og å bli kvitt. Kanskje har du eller noen av vennene dine vært med på avstemning ved å bruke mobiltelefonen, eller takket ja til å få nye ringetoner på mobilen? Mange sier ja til noe som ser ut til å være gratis.

Når telefonregningen kommer etter en stund, viser det seg ofte at det likevel kostet penger. Det kan komme som en ubehagelig overraskelse for mange. Det er derfor viktig å ikke bare trykke på alt som ser spennende ut, eller laste ned innhold som ser gratis ut uten å ha sjekket det grundig, eller å ha snakket med en voksen.

Det er du som bestemmer hva du skal bruke tiden og pengene dine på. Vær kritisk!

VISSTE DU AT ...

HER FINNER DU NOEN DEFINISJONER OG LITT UTFYLLENDE INFORMASJON OM TEMAET KILDEKRITIKK SOM DET KAN VÆRE GREIT Å KJENNE TIL. PÅ NETTSIDEN ER DET FLERE FAKTABOKSER. DER FINNER DU DESSUTEN EN OVERSIKT OVER REGELVERK, ORDLISTE OG HISTORIER FRA VIRKELIGHETEN SOM HANDLER OM DETTE.

BRUK FILTERET I HODET

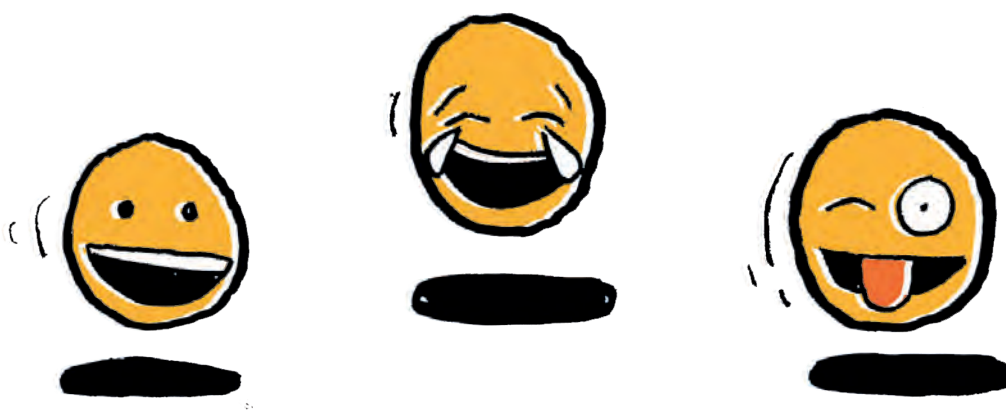
De fleste pc-er har både brannmur og antivirusprogram som skal beskytte datamaskinen. Men, det aller viktigste filteret er den kritiske sansen som sitter i ditt eget hode! Hvis du vil unngå problemer på pc-en er det lurt å ikke klikke på popup-vinduer, lenker til ting du ikke vet hva er eller svare på meldinger som sier at du har vunnet en premie. Da bør «filteret» i hodet ditt slå inn. Still deg selv spørsmål som «Hvorfor?» og «Hvem står bak?». Når noe ser for godt ut til å være sant, er det som regel det.

Det viktigste filteret du kan ha når du er på nett, sitter i ditt eget hode.

SPILL KAN KOSTE DEG DYRT

Mange opplever å sitte igjen med høye regninger etter å ha spilt mobil- eller nettspill. Det står at spillene er gratis, men metodene for å lure spillepenger fra spillerne er ofte utspekulerte. Noen spill opererer for eksempel med virtuelle penger (spillpenger), men med mulighet for å bruke ekte penger. Enkelte ganger kan det være vanskelig å skjønne at det du bruker faktisk er ekte penger, og du eller foreldrene dine får en svært ubehagelig overraskelse når telefonregningen kommer. Dersom et spill er gratis bør du derfor være på vakt!

Det går dessuten an å endre innstillingene på nettbrett og mobiler slik at det ikke er så lett å bruke penger uten å ønske det inne i en app. Du bør få hjelp av noen voksne til å endre innstillingene eller til å finne bruksanvisninger om dette hos Forbrukerrådet.

OPPHAVSRETT

Det finnes flere nettsteder hvor man kan dele musikk, film eller bilder. Det er ikke ulovlig å dele hvis den som har laget musikken eller filmen har sagt at det er greit, men mye av innholdet på slike nettsteder er lagt ut uten at de som eier det har blitt spurt. Det koster penger å lage musikk og film, og noen har det som jobb. De som driver med det vil gjerne ha betaling for arbeidet sitt.

Trenger du musikk eller lydeffekter til en film du har laget selv, eller til et skoleprosjekt? Selv om du har kjøpt en CD, har du ikke lov til å bruke musikken i filmen din og så legge den ut på for eksempel YouTube. Men på internett finnes det masse musikk som det er lov å bruke. Du kan finne det ved å søke etter for eksempel *Creative commons music* eller *Royalty-free music*. Hvis du trenger bilder som du kan dele på nett kan søke etter *Creative commons pictures*.

HVOR FANT DU DET?

Når du henter informasjon fra nettet eller andre steder og bruker det for eksempel i en skoleoppgave, skal du alltid fortelle hvor du fant informasjonen. Mange skriver at Google er en kilde, men Google er en søkemotor som bare henter informasjon fra andre nettsider. Derfor må du trykke deg ett hakk videre for å finne den egentlige kilden.

Noen lærere bruker et program hvor de kan sjekke det du skriver opp mot det som ligger på nett. Da vil de kunne oppdage om du har kopiert en tekst rett fra nettet, eller om du har skrevet det med dine egne ord.

APPER TRENGER INFO OM DEG

Hver gang du legger til en ny app på telefonen, for eksempel et spill, må du svare ja til at appen kan bruke informasjon fra telefonen din. Denne informasjonen trenger appen for å fungere. En god regel kan være å snakke med en voksen før du svarer ja. Noen apper ønsker tilgang til kontaktlisten på telefonen for å kunne finne venner som har det samme spillet. Da må du bestemme deg for om du synes dette er greit eller ikke.

OPPGAVER

HER ER NOEN OPPGAVER. NOEN AV DEM PASSER DET GODT Å DISKUTERE SAMMEN, MENS ANDRE PASSER DET BEST Å TENKE GJENNOM SELV. NOE AV DETTE KAN NEMLIG FØLES VELDIG PRIVAT. DET ER IKKE NOE KLART SVAR PÅ ALLE DISSE SPØRSMÅLENE, MEN DET ER LIKEVEL VIKTIG AT DU TENKER GJENNOM DETTE OG DANNER DEG EN MENING OM HVEM DU ØNSKER Å VÆRE PÅ NETT.

DISKUTER

Det er viktig å være kritisk til det dere finner på nett. Det er ikke sikkert alt som står der er sant.

- Søk på noen kjente navn på nett. Finner dere informasjon som dere tror ikke er riktig?
- Hvordan kan dere vite hvilken informasjon dere skal tro på og ikke?
- Er det noen nettsteder dere kan stole mer på enn andre? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Tror dere alt det som står i bøkene på skolebiblioteket stemmer?
- Tror dere læreren deres vet fasitsvaret på alt?
- Hvordan skal dere vite hvilken informasjon dere kan stole på?
- Lag en sjekkliste med gode råd som dere kan bruke når dere leter etter informasjon på nett.

DISKUTER

Både nettsteder og bloggere kan tjene mye penger på reklame. Gå inn på noen av dem.

- Finner dere reklame på noen av dem?
- Plukk ut fem reklamer fra nettstedene og diskuter innholdet.
- Hvilke virkemidler har de brukt? Hva gjør de for å få dere interessert i det de vil selge?
- Er det tydelig at dette er reklame?
- Gir reklamen god informasjon om produktet?

DISKUTER

Det kan være forskjellig fra skole til skole, og fra klasse til klasse, hvilke regler dere har ved bruk av internett til en skoleoppgave.

- Sjekk om skolen/klassen har regler for hvordan dere skal bruke slik informasjon.
- Hvordan skal læreren vite hva dere har skrevet selv og hva dere har funnet på nett?
- Sett opp forslag til regler eller retningslinjer.

Se filmer og les mer om digitale spor på
www.dubestemmer.no/9-13-ar/kildekritikk

TENK SELV

Opphavsrett er en viktig rettighet.

- Finn ut hva ordet opphavsrett betyr.
- Har du noen gang funnet bilder, musikk eller film på internett og lagret dette?
- Betalte du for det du fant?
- Delte du det du fant med noen etterpå?
- Hvorfor er det viktig med regler rundt opphavsrett?

TENK SELV

Mange reklamerer for at du kan betale for det du kjøper ved hjelp av mobilen eller over nett.

- Tror du det gjør at folk kjøper mer enn om de hadde betalt direkte med penger?
- Har du noen gang kjøpt noe eller betalt noe ved hjelp av mobilen? Fikk du det du skulle?
- Har du noen gang brukt penger uten å være klar over det på mobil eller nett? I så fall hvordan?

REGELVERK

DET FINNES MANGE LOVER OG REGLER SOM VIL KUNNE GJELDE FOR DE TEMAENE SOM BLIR TATT OPP I DU BESTEMMER. HER HAR VI LAGET EN LITEN OVERSIKT OVER NOEN AV DE VIKTIGSTE. HVIS DU VIL LESE HELE LOVTEKSTENE KAN DU GÅ INN PÅ WWW.LOVDATA.NO

PERSONOPPLYSNINGSLOVEN

Denne loven skal bidra til at opplysninger om deg blir brukt på en måte som viser respekt for deg. Loven er laget for å beskytte deg mot at dine personopplysninger blir brukt på en måte som krenker ditt personvern. (Særlig viktige paragrafer: Definisjoner § 2, bruk av personopplysninger § 11, innsyn § 18, andre rettigheter § 27 og 28).

OPPLÆRINGSLOVEN

Retten til et godt skolemiljø (Kapittel 9a):

Ifølge opplæringsloven har alle elever rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Dette betyr at skolen har ansvar for at alle elever har en trygg skolehverdag, og at de ikke utsettes for verken fysisk eller psykisk mobbing.

NORGES GRUNNLOV

Retten til ytringsfrihet (§ 100):

Denne loven sikrer at alle har rett til ytringsfrihet og rett til offentlig informasjon. Retten til å ytre seg regnes som en viktig del av et retts-samfunn og grunnleggende for et demokrati.

Retten til privatliv (§ 102):

Alle har rett til respekt for privatliv og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin.

BARNELOVEN

Retten til å være med på avgjørelser (§ 31):

Etterhvert som barnet blir i stand til å lage seg egne synspunkter om hva en sak handler om, skal de foresatte gi informasjon til og høre på hva barnet mener, før de tar en avgjørelse om personlige forhold for barnet (for eksempel om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samvær).

De skal legge vekt på det barnet mener etter hvor gammelt og hvor modent barnet er. Det samme gjelder for andre barnet bor hos eller som har med barnet å gjøre.

Når barnet har fylt 12 år skal det legges stor vekt på hva barnet mener.

ÅNDSVERKLOVEN

Retten til eget bilde (§ 45):

Bilder av en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede, unntatt når:

- avbildningen har aktuell og allmenn interesse,
- avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet,
- bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse,

(---)

Vernet gjelder i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår.

STRAFVELOVEN

Straffeloven har flere viktige bestemmelser. Det er det blant annet forbud mot:

Krenkende ytringer (§ 135a):

Den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år. Som ytring regnes også bruk av symboler. Medvirkning straffes på samme måte. Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres:

- a) Hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse
- b) Religion eller livssyn
- c) Homofile legning, leveform eller orientering
- d) Nedsatte funksjonsevne

Datainnbrudd (§ 145):

Den som uberettiget bryter brev eller annet lukket skrift eller på liknende måte skaffer seg adgang til innholdet, eller baner seg adgang til en annens låste gjemmer, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder eller begge deler.

Identitetstyveri - hacking, facerape (§ 190a):

Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som uberettiget setter seg i besittelse av en annens identitetsbevis, eller opptrer med en annens identitet eller en identitet som er lett å forveksle med en annens identitet, med forsett om å:

- a) oppnå en uberettiget vinning for seg selv eller en annen, eller
 - b) påføre en annen tap eller ulempe.
- Medvirkning straffes på samme måte.

Trusler (§ 227):

Med bøter eller fengsel inntil 3 år straffes den som i ord eller handling truer med et straffbart foretagende (---) under slike omstendigheter at trusselen er skikket til å fremkalle alvorlig frykt, eller som medvirker til slik trussel.

Ærekrenkelse (§ 246):

Den som rettsstridig ved ord eller handling krenker en annens æresfølelse eller som medvirker dertil, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Krenking av privatlivets fred (§ 390):

Med bøter eller fengsel inntil 3 måneder straffes den som krenker privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold.

Skremmende/hensynsløs adferd - mobbing (§ 390a):

Den som ved skremmende eller plagsom oppførelsen eller annen hensynsløs atferd krenker en annens fred eller som medvirker hertil straffes med bøter eller fengsel inntil 2 år.

FNS BARNEKONVENSJON

Artikkel 12:

Barn har rett til å si sin mening i alt som angår det. Barnets meninger skal telle.

Artikkel 13:

Alle barn har rett til ytringsfrihet. Det vil blant annet si frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag. Det kan gjøres muntlig, skriftlig, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge. Men, ytringsfriheten betyr likevel ikke at alt er lov. Det finnes begrensninger, blant annet må man ta hensyn til andres rettigheter eller omdømme.

Artikkel 16:

Ingen barn skal skal utsettes for tilfeldig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv.

Artikkel 18:

De foresatte har et felles ansvar for barnets oppdragelse og utvikling. Foreldre, eller verger, har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling. Barnets beste skal komme i første rekke.

LYKKE TIL

Vi håper du nå har fått et bedre grunnlag for å bestemme hvilke opplysninger du vil gi fra deg, og hvem du gir dem til. Og ikke minst hvordan du bruker andre sine personopplysninger.

Selv om det vil være situasjoner du ikke alltid har full kontroll over, håper vi likevel at du kjenner dine rettigheter litt bedre, og at du føler deg litt tryggere ved bruk av digitale medier. For i mange situasjoner er det faktisk du som må ta et valg.

DET ER DU SOM BESTEMMER

Personopplysningsregelverket er laget for at opplysninger om deg skal bli brukt på en måte som viser respekt for deg. Alle som ønsker å bruke personopplysninger om deg må følge disse lovene. Datatilsynets hovedoppgave er å passe på at disse lovene blir fulgt.

Mer informasjon finner du på datatilsynet.no.

Senter for IKT i utdanningen skal bidra til økt kvalitet i opplæringen med bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) for barn i barnehagene, elever i grunnsopplæringen og studenter i lærer- og barnehagelærerutdanninga. Ønsker du som lærer råd om pedagogisk og hensiktsmessig bruk av IKT i undervisningen og fagene?

Mer informasjon finner du på iktsenteret.no

Dette heftet er utgitt av Senter for IKT i utdanningen og Datatilsynet, august 2015

ISBN 978-82-93378-15-0

Du bestemmer 9-13 år (bokmål) – trykt

CC-lisens <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Design og illustrasjoner: Anorak
Trykk: Merkur Grafisk AS

For mer informasjon, se: www.dubestemmer.no
Kontakt: dubestemmer@iktsenteret.no

Datatilsynet

**SENTER
FOR IKT I
UTDANNINGEN**

 bestemmer.no